แนะนำหนังสือ *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่*

Book Review: *Modern Chinese History*

*กำพล ปิยะศิริกุล Kampol Piyasirikul**

วันรับบทความ 7 พฤษภาคม 2569 / วันแก้ไขบทความ 21 มิถุนายน 2569 / วันตอบรับบทความ 24 มิถุนายน 2569

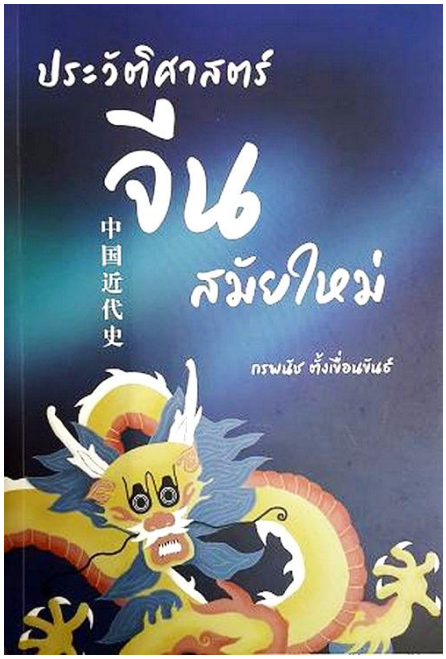

บทคัดย่อ

บทความแนะนำหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิด และคุณูปการของหนังสือที่ใช้อธิบายพัฒนาการของจีนในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของประวัติศาสตร์ บทความชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ในฐานะกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจจีนร่วมสมัย โดยเฉพาะในบริบทของ “ศตวรรษแห่งความอัปยศ” ซึ่งสะท้อนทั้งความตกต่ำของจักรวรรดิจีนและความพยายามแสวงหาหนทางสู่ความเป็นสมัยใหม่ของจีน เนื้อหาในหนังสือครอบคลุมตั้งแต่ปลายราชวงศ์ชิง สงครามฝิ่น วิกฤตภายในประเทศอย่างขบวนการไท่ผิงเทียนกั๋ว การปฏิรูปประเทศ ไปจนถึงการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองสู่สาธารณรัฐและการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมถึงบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคก๊กมินตั๋ง ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างสองพรรคและสงครามกลางเมืองที่นำไปสู่การ

---

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หัวหน้าโครงการจีนศึกษา วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อีเมล kampol.p@pbic.tu.ac.th

เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง บทความยังเน้นย้ำความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านมุมมองที่หลากหลายเพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความรอบด้านซึ่งหาได้จากหนังสือเรื่องนี้

คำสำคัญ: จีน, ประวัติศาสตร์, สมัยใหม่, มุมมองทางประวัติศาสตร์

Abstract

This book review article on *Modern Chinese History* aims to analyze the book's content, key concepts, and scholarly contributions in explaining China's development during a critical transitional period in its history. The article highlights the importance of studying modern Chinese history as a key to understanding contemporary China, particularly in the context of the "Century of Humiliation," which reflects both the decline of the Chinese empire and China's efforts to search for a path toward modernity. The book covers a wide range of topics, from the late Qing dynasty, the Opium Wars, and internal crises such as the Taiping Rebellion, to reform movements and the political transition to the Republic, culminating in the establishment of the People's Republic of China. It also addresses the roles of the Chinese Communist Party and the Kuomintang, as well as the conflicts between the two parties and the civil war that led to a transformation of the political system. Furthermore, the article emphasizes the importance of studying history through multiple perspectives in order to open up space for comprehensive interpretation—an approach that is clearly reflected in this book.

Keywords: China, History, Modern Period, Historical Perspectives

ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่

ชาวจีนมักกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า ชนชาติตนเองมีอารยธรรมรุ่งเรืองที่สืบทอดยาวนานกว่า 5,000 ปี มาจวบจนปัจจุบันโดยไม่ขาดตอน ประวัติศาสตร์จีนอันเก่าแก่และรุ่งโรจน์ได้สร้างคุณูปการให้แก่ชาติตนเองและนานาประเทศมาโดยตลอด

ยุคประวัติศาสตร์เริ่มจากการมีตัวอักษรบันทึกเหตุการณ์ ในสมัยราชวงศ์ซัง (ราวก่อนคริสต์ศักราช 1600-1046 ปี) ชนชาติจีนได้ประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษรจีนขึ้นซึ่งเป็นอักษรภาพ จากนั้นได้ผ่านวิวัฒนาการเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันตัวอักษรจีนถือเป็นตัวอักษรที่มีต้นกำเนิดจากอักษรภาพเพียงชุดเดียวของโลกที่ยังใช้เขียนสื่อสารกันอยู่จริงในชีวิตประจำวัน ถัดมาสมัยราชวงศ์ฮั่น (ก่อนคริสต์ศักราช 206 ปี - ค.ศ. 220) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ส่งจางเชียนเป็นทูตเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับดินแดนใกล้เคียงแถบตะวันตก เพื่อผนึกกำลังป้องกันการรุกรานจากชนเผ่าทางตอนเหนือ ต่อมาเส้นทางสายนี้กลายเป็นเส้นทางสายไหมอันโด่งดังซึ่งเชื่อมโยงวัฒนธรรมและผู้คนจากโลกตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกัน

เมื่อมาถึงสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618-907) อารยธรรมจีนเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด กรุงฉางอัน (หรือนครซีอันในปัจจุบัน) เป็นมหานครระดับสากล ผู้คนมากหน้าหลายตา ต่างสีผิว ต่างวัฒนธรรมจากยุโรปตะวันออกกลาง เอเชียกลาง และเอเชียใต้ เดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่จีน นอกจากนั้น ยังมีคณะทูตจากเอเชียตะวันออกอย่างญี่ปุ่นและเกาหลีในปัจจุบัน เดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรี ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจีนและนำกลับไปประยุกต์ใช้ที่ดินแดนตนเอง ชาวจีนโพ้นทะเลที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วโลกต่างเรียกตัวเองว่า "คนราชวงศ์ถัง" หรือ "ตึ่งนั้ง" (唐人) ในภาษาถิ่นทางใต้ (เสียงในภาษาจีนกลางคือ "ถังเหริน") บริเวณที่ตั้งชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในต่างประเทศหรือที่เรียกว่า "ไชน่าทาวน์" ในภาษาอังกฤษ ก็คือคำว่า "ถังเหรินเจีย" (唐人街) ในภาษาจีนซึ่งแปลว่า "ถนนคนราชวงศ์ถัง"

ต่อมาสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) วิทยาการด้านการต่อเรือและการเดินเรือในมหาสมุทรของจีนได้พัฒนาขึ้นอย่างเด่นชัด จักรพรรดิหย่งเล่อหรือจูตี้ส่งขันทีมุสลิมนามว่าเจิ้งเหอออกเดินทัพเรือ 7 ครั้ง ไปเยือนประเทศและดินแดนต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้นกว่า 30 แห่ง ภายในช่วงเวลา 28 ปี เพื่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีและแสดงแสนยานุภาพของจักรวรรดิจีนให้ชาวโลกรู้ประจักษ์ชัด

ทว่า ในสมัยราชวงศ์ชิงซึ่งปกครองโดยชาวแมนจูและเป็นราชวงศ์สุดท้ายของจักรวรรดิจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมาถึงช่วงปลายราชวงศ์ชิง ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกแผ่ขยายมาสู่โลกตะวันออก จีนซึ่งเปรียบเสมือนพี่ใหญ่แห่งเอเชียตะวันออก ไม่อาจต้านทานการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมได้ ความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดิจีนกับมหาอำนาจตะวันตกปะทุออกมาในเหตุการณ์สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1840-1842) ซึ่งถือเป็นจุดหักเหสำคัญในประวัติศาสตร์จีน นักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่าเหตุการณ์นี้เป็นการเปิดฉากประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ และเป็นจุดเริ่มต้น "ศตวรรษแห่งความอัปยศอดสู" ของจีน จากนั้น จีนซึ่งถูกเปรียบเป็น "คนป่วยแห่งเอเชีย" ได้เผชิญหน้ากับศึกในและภัยนอกอย่างแสนสาหัส ผ่านการเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งปกครองโดยราชวงศ์ชิงเป็นสาธารณรัฐซึ่งปกครองโดยขุนศึก (ต้นทศวรรษ 1910) และรัฐบาลคณะชาตินำโดยพรรคก๊กมินตั๋ง (ปลายทศวรรษ 1920) แล้วจึงเปลี่ยนผ่านสู่การปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน (ปลายทศวรรษ 1940) จวบจนปัจจุบัน

ในงานเฉลิมฉลองครบรอบ 100 ปี การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2021 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงกล่าวปาฐกถาสื่อสารแก่คนทั่วโลก เนื้อหาส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ความว่า

> *"จีนเป็นประชาชาติที่ยิ่งใหญ่ในโลก มีประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมช้านานกว่า 5,000 ปี สร้างคุณูปการที่ไม่อาจดับสูญได้แก่อารยธรรมและความก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติ หลังสงครามฝิ่น ค.ศ. 1840[1] จีนค่อย ๆ ตกเป็นประเทศกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ประเทศชาติตกอยู่ในภาวะอัปยศ*

---

[1] การกำหนดเหตุการณ์ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามฝิ่นมีหลายแบบแตกต่างกันไป แล้วแต่มุมมองของแต่ละคน ส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นสองอย่างคือ 1) การทำลายฝิ่นของหลินเจ๋อสวีที่หู่เหมินในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1839 และ 2) รัฐสภาอังกฤษผ่านมติทำสงครามกับจีนในเดือนเมษายน จากนั้นอังกฤษยกทัพเรือไปปิดปากแม่น้ำจูเจียงและน่านน้ำมณฑลกวางตุ้งในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1840 ประวัติศาสตร์ฉบับทางการของจีนมองว่าการที่ราชสำนักชิงส่งหลินเจ๋อสวีไปทำลายฝิ่นที่หู่เหมินเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

อดสู ประชาชนตกอยู่ในภาวะเดือดร้อน อารยธรรมถูกทำลาย ประชาชาติจีนประสบภัยพิบัติร้ายแรงอย่างไม่เคยมีมาก่อน ตั้งแต่นั้นมาการฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองของประชาชาติจึงกลายเป็นความฝันอันยิ่งใหญ่ที่สุดของประชาชนและประชาชาติจีน

เพื่อกู้วิกฤตประเทศ ประชาชนจีนได้ลุกขึ้นต่อสู้ บุคคลผู้รักชาติบ้านเมืองได้รณรงค์ให้มีการต่อสู้กู้ชาติบ้านเมือง การเคลื่อนไหวและแผนกู้ชาติบ้านเมืองต่าง ๆ เช่น ขบวนการ "ไท่ผิง" การปฏิรูประบอบการปกครอง "อู้ซวี" ขบวนการ "อี้เหอถวน" และการปฏิวัติ "ซินไฮ่" เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนประสบความล้มเหลว ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าจีนต้องการแนวความคิดใหม่ในการชี้นำขบวนการกู้ชาติบ้านเมืองและองค์กรจัดตั้งใหม่ในการระดมพลังปฏิวัติอย่างเร่งด่วน

หลังเกิดการปฏิวัติสังคมนิยมในรัสเซียในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 ลัทธิมาร์กซ์ได้เผยแพร่มายังจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ก่อตั้งขึ้นท่ามกลางความตื่นตัวของประชาชนและประชาชาติจีนท่ามกลางการต่อสู้ของกรรมกรภายใต้การชี้นำของลัทธิมาร์กซ์ การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนเสมือนเป็นการบุกเบิกฟ้าดินเพราะได้เปลี่ยนทิศทางและกระบวนการพัฒนาของประชาชาติจีนในระดับลึกซึ้งหลังยุคใกล้ปัจจุบัน เปลี่ยนอนาคตและชะตากรรมของประชาชนจีนในระดับลึกซึ้ง ทั้งยังได้เปลี่ยนแนวโน้มและสถานการณ์การพัฒนาของโลกในระดับลึกซึ้งด้วย

หลังพรรคคอมมิวนิสต์ก่อตั้งขึ้นโดยถือการนำความผาสุกแก่ประชาชนจีนและการฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองของประชาชาติจีนเป็นความมุ่งมั่นตั้งใจแรกเริ่ม ช่วง 100 ปีมานี้ ทุกการบากบั่นต่อสู้ ทุกการพลีชีพ ทุกการประดิษฐ์คิดสร้างที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนสามัคคีและนำประชาชนจีนปฏิบัตินั้นมีวัตถุประสงค์เพียงหนึ่งเดียว คือ บรรลุการฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองของประชาชาติจีน"[2]

หากต้องการเข้าใจจีนปัจจุบัน ต้องศึกษาประวัติศาสตร์จีน เพราะช่วยฉายภาพโดยรวมให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยจนกว่าจะมาเป็นจีนปัจจุบัน หากต้องการเข้าใจประวัติศาสตร์จีน ต้องอ่านประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ เพราะช่วยฉายภาพเฉพาะเจาะจงในช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อซึ่งเกิดเหตุการณ์สำคัญชี้เป็นชี้ตายในประวัติศาสตร์จีน

เพื่อผดุงความยุติธรรม และปกป้องผลประโยชน์และศักดิ์ศรีของประเทศ ดังนั้นจึงไม่ใช่จุดเริ่มต้นของสงครามฝิ่น ในทางกลับกันมองว่าการยกทัพเรือมาบุกจีนของอังกฤษถือเป็นการรุกรานจีน จึงยึดเหตุการณ์นี้เป็นจุดเริ่มต้นของสงครามฝิ่น

[2]CRI Online **ปาฐกถาของนายสี จิ้นผิง ในงานเฉลิมฉลองครบรอบ 100 ปี การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน** สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2567, จาก https://thai.cri.cn/20210701/c217912b-70d2-8311-a396-b46f8a73e117.html

เนื้อหาและสาระสำคัญในหนังสือ "ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่"

หนังสือเรื่อง "ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่" เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร. กรพนัช ตั้งเขื่อนขันธ์ อาจารย์ประจำสาขาเอเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2565 และพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2567 โดยสำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาคาร วัตถุประสงค์ของการเขียนหนังสือเรื่องนี้คือเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนที่ผู้เขียนรับผิดชอบสอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือประกอบด้วยเนื้อหาหลัก 10 บท นอกจากนั้นยังมีบทนำและบทสรุปเปิดหัวและปิดท้ายตามลำดับ รวม 217 หน้า เนื้อหาสำคัญในแต่ละบทมีดังนี้

บทนำ เรื่องเล่า (Narrative) กับการตีความ (Interpretation) ในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่

ในบทนี้ ผู้เขียนแนะนำการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์จีน เริ่มจากประวัติศาสตร์แบบราชวงศ์ใช้เกณฑ์การแบ่งยุคสมัยแบบพื้นฐานที่อิงกับวงศ์ตระกูลของผู้ปกครอง กล่าวคือ ผู้ปกครองในราชวงศ์เดียวกันจะมาจากตระกูลเดียวกัน เช่น จักรพรรดิราชวงศ์ถังมาจากตระกูลหลี่ ส่วนจักรพรรดิราชวงศ์ซ่งมาจากตระกูลเจ้า เป็นต้น เมื่อราชวงศ์ชิงล่มสลายลงพร้อมกับระบอบจักรพรรดิ ประวัติศาสตร์จีนแบบราชวงศ์ก็สิ้นสุดตามไปด้วย จากนั้นผู้เขียนได้แนะนำการแบ่งยุคในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ว่า เนื่องจากในวงวิชาการยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเล่าและการตีความประวัติศาสตร์ด้วยมุมมองแตกต่างกัน จึงส่งผลให้การกำหนดจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของประวัติศาสตร์จีนสมัยจึงไม่เหมือนกัน

ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดว่าด้วยจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 มองว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มต้นจากสงครามฝิ่น กลุ่มที่ 2 มองว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มต้นก่อนสงครามฝิ่น และกลุ่มที่ 3 ใช้เกณฑ์หรือตัวแปรสำคัญอื่น ๆ กำหนดจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ เช่น ใช้รูปแบบการปกครองเป็นตัวแบ่ง และใช้โครงสร้างทางสังคมโดยรวมเป็นตัวแบ่ง เป็นต้น ส่วนจุดสิ้นสุดของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคำที่ใช้ในภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาจีนใช้คำว่า "จิ้นไต้ฉื่อ" (近代史) หมายถึง ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ช่วงปี ค.ศ. 1840-1949 แต่หากต้องการแปลคำนี้เป็นภาษาไทยแบบตรงตัว ควรใช้คำว่า "ประวัติศาสตร์ยุคใกล้" อีกคำหนึ่งคือ "เซี่ยนไต้ฉื่อ" (现代史) หมายถึง ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมา ในขณะที่ภาษาอังกฤษเรียก "จิ้นไต้ฉื่อ" และ "เซี่ยนไต้ฉื่อ" รวมกันเป็นคำเดียวกันคือ "modern history" ดังนั้นบางครั้งหากต้องการเน้นย้ำว่าเป็นประวัติศาสตร์ช่วงเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมา ภาษาจีนอาจใช้คำว่า "ตางไต้ฉื่อ" (当代史) และภาษาอังกฤษอาจใช้คำว่า "contemporary history" ซึ่งหมายถึงประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ทั้งนี้ ผู้เขียนตั้งใจกำหนดจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ไว้ที่ต้นราชวงศ์ชิงตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่แบบตะวันตก และกำหนดจุดสิ้นสุดที่ ค.ศ. 1949 ตามแบบประวัติศาสตร์ทางการของจีน เพื่อแสดงเป็นสัญลักษณ์ของการพบกันระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์สมัยใหม่

บทที่ 1 ต้นราชวงศ์ชิง: ปฐมบทก่อนสงครามฝิ่น

ผู้เขียนพาผู้อ่านย้อนกลับไปสำรวจประวัติศาสตร์ต้นราชวงศ์ชิงช่วงก่อนสงครามฝิ่นใน 3 ด้าน ได้แก่ กำเนิดชาวแมนจูกับการก่อร่างสร้างราชวงศ์ชิง อัตลักษณ์ของแมนจูกับความเป็นจีน และโลกทัศน์แบบจีนกับการพบกันของสองจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ เนื้อหาหลักกล่าวถึงช่วงเวลาที่จีนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิง ช่วงเวลานี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำพาจีนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ แม้ว่าผู้ปกครองจะเป็นชาวแมนจูซึ่งมีเชื้อสายต่างจากชาวฮั่น แต่ราชวงศ์นี้ก็สามารถรวมศูนย์อำนาจและขยายอาณาเขตของจีนได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง ซึ่งเป็นยุคทองที่จักรวรรดิรุ่งเรืองอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้ราชวงศ์ชิงสามารถปกครองจักรวรรดิจีนได้อย่างยาวนานและมั่นคง รวมถึงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งทางความคิดระหว่างจีนกับโลกตะวันตกด้วย

บทที่ 2 สงครามฝิ่น

เนื่องจากผู้เขียนกำหนดเหตุการณ์สงครามฝิ่น（鸦片战争）เป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ดังนั้น บทนี้จึงถือเป็นฉากเปิดตัวอย่างเป็นทางการของหนังสือเรื่องนี้ เนื้อหาเริ่มจากการอธิบายภูมิหลังของสถานการณ์ โดยกล่าวถึงนโยบายผูกขาดการค้าของราชสำนักชิงผ่านระบบการค้ากวางตุ้งซึ่งกำหนดให้พ่อค้าต่างชาติสามารถติดต่อค้าขายกับจีนได้เฉพาะที่เมืองกวางโจว มณฑลกวางตุ้ง ผ่านกลุ่มพ่อค้าที่เรียกว่าโคฮองเท่านั้น ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของรัฐ จากนั้นจึงวิเคราะห์ปัญหาดุลการค้าระหว่างจีนกับอังกฤษ โดยสินค้าจีน เช่น ชา ผ้าไหม และเครื่องกระเบื้อง เป็นที่ต้องการอย่างมากในยุโรป โดยเฉพาะในอังกฤษ ส่งผลให้อังกฤษเสียเปรียบดุลการค้า เนื่องจากสินค้าจากอังกฤษไม่ได้รับความนิยมในจีน อังกฤษจึงหาทางแก้ไขด้วยการลักลอบนำฝิ่นเข้ามาจำหน่ายในจีน ซึ่งสามารถสร้างกำไรได้สูงและช่วยลดปัญหาขาดดุลได้อย่างรวดเร็ว เมื่อทางการจีนตระหนักว่าฝิ่นก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงในสังคม จึงดำเนินมาตรการปราบปรามอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด แต่การดำเนินมาตรการต่อพ่อค้าอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการค้าฝิ่นกลับทำให้ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายทวีความรุนแรง และนำไปสู่การทำสงครามในที่สุด ผลของสงครามคือจีนพ่ายแพ้ต่อกองทัพอังกฤษที่มีความทันสมัยกว่า นำไปสู่การลงนามในสนธิสัญญานานกิง ซึ่งบังคับให้จีนเปิดประเทศ ยกเลิกระบบการค้ากวางตุ้ง เปิดเมืองท่าหลายแห่ง ชำระค่าปฏิกรรมสงคราม สูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และยกเกาะฮ่องกงให้อังกฤษ อีกทั้งเงื่อนไขของสนธิสัญญาฉบับนี้ยังกลายเป็นต้นแบบของข้อตกลงที่จีนต้องทำกับชาติตะวันตกอื่น ๆ ในเวลาต่อมาอีกด้วย

บทที่ 3 ไท่ผิงเทียนกั๋ว

ผู้เขียนเปลี่ยนจากการกล่าวถึงภัยคุกคามจากภายนอกอย่างสงครามฝิ่นมาสู่ปัญหาภายในประเทศ โดยเน้นที่ขบวนการไท่ผิงเทียนกั๋ว（太平天国）ซึ่งเป็นวิกฤตครั้งใหญ่ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเสถียรภาพของราชสำนักชิงและชีวิตของประชาชน เนื้อหาเริ่มจากการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ขบวนการนี้เกิดขึ้น ต่อด้วยการกล่าวถึงบทบาทของหงซิ่วเฉวียนในฐานะผู้นำ และปิดท้ายด้วยการอธิบายผลกระทบของขบวนการนี้ต่อประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ผู้เขียนมองว่าการขยายตัวและการปราบปรามขบวนการไท่ผิงเทียนกั๋วเป็นหนึ่งในเหตุการณ์ที่สร้างความสูญเสียมากที่สุดในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เร่งให้ราชวงศ์ชิงเสื่อมอำนาจเร็วขึ้น การสู้รบที่ยาวนานทำให้ราชวงศ์ชิงอ่อนแอลง กองทัพขาดความมั่นคง และต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากชาติตะวันตกทั้งด้านการเงินและการทหาร ส่งผลให้มหาอำนาจตะวันตกมีโอกาส

เข้ามาแทรกแซงมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กองกำลังท้องถิ่นที่ภักดีต่อราชสำนักชิง เช่น กองทัพของเจิงกั๋วฟาน มีบทบาทสำคัญในการปราบปรามขบวนการนี้ และช่วยยืดอายุของราชวงศ์ชิงออกไปได้ ในอีกด้านหนึ่งเหตุการณ์นี้ยังทำให้ผู้นำท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของการมีกองทัพสมัยใหม่เป็นของตนเอง เพื่อรักษาอำนาจและเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากราชสำนักชิงไม่สามารถควบคุมอำนาจได้อย่างเต็มที่ และต้องพึ่งพากำลังจากท้องถิ่นมากขึ้น

บทที่ 4 ราชวงศ์ชิงกับการปฏิรูป

ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ 3 เหตุการณ์ ได้แก่ ขบวนการสร้างตัวเองให้เข็มแข็ง（洋务运动）สงครามจีน-ญี่ปุ่น（中日甲午战争）และการปฏิรูปร้อยวัน（戊戌变法）ความพ่ายแพ้ของจีนต่ออังกฤษในสงครามฝิ่นและการที่ราชสำนักชิงต้องพึ่งพากองทัพท้องถิ่นในการปราบขบวนการไท่ผิงเทียนกั๋ว ทำให้ชนชั้นนำจีนหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้วิทยาการจากชาติตะวันตก โดยมีแนวคิดที่ว่าเรียนรู้จากคนเถื่อนเพื่อจัดการกับคนเถื่อน และเรียนรู้แบบจีนเป็นสารัตถะ ในขณะที่เรียนรู้แบบตะวันตกเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ กล่าวคือ ชาวจีนควรศึกษาความรู้แบบจีนอันเป็นรากฐานของการศึกษาทั้งหมด ยึดมั่นลัทธิขงจื่อซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ให้มั่นคงและศึกษาให้แตกฉาน จากนั้นจึงเลือกเรียนรู้ศาสตร์วิชาบางอย่างจากชาวตะวันตกเพื่อนำมาพัฒนาประเทศตนเองให้ทัดเทียมหรือเจริญก้าวหน้ากว่าชาติตะวันตก และเพื่อป้องกันการรุกรานจากมหาอำนาจตะวันตก ขบวนการสร้างตนเองให้เข้มแข็งเริ่มจากการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์แบบตะวันตก จากนั้นขยายไปสู่การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่ อุตสาหกรรม และการจัดตั้งหน่วยงานการปกครองและการต่างประเทศที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ เช่น ทางรถไฟ ไปรษณีย์ โทรเลข เหมืองแร่ หน่วยงานการต่างประเทศ โรงเรียนภาษาต่างประเทศ และกองทัพเรือแบบตะวันตก เป็นต้น ทว่า ขบวนการสร้างตนเองให้เข้มแข็งกลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงเมื่อจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ส่งผลให้ชนชั้นนำในราชสำนักชิงตื่นตัวและตระหนักถึงความจำเป็นในการปฏิรูป นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ แต่การปฏิรูปประเทศครั้งนี้ดำเนินไปเพียง 103 วัน ก็ถูกกลุ่มอนุรักษนิยมต่อต้านและล้มกระดานในที่สุด การปฏิรูปร้อยวันสิ้นสุดลงด้วยการกลับมามีอำนาจของกลุ่มอนุรักษนิยมในราชสำนักชิง

บทที่ 5 นักมวยอี้เหอถวน

ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นักมวยอี้เหอถวน（义和团）มาจากปัญหาความยากจนข้นแค้นของชาวจีน อิทธิพลของชาวต่างชาติที่ขยายวงกว้างขึ้นในภาคเหนือของจีน และความขัดระหว่างชาวจีนกับชาวต่างชาติ ก่อให้เกิดเป็นกระแสต่อต้านชาวต่างชาติ จากนั้นจึงอธิบายกำเนิดและพัฒนาการของขบวนการนักมวยอี้เหอถวนว่า มีกำเนิดจากสมาคมลับในมณฑลซานตง เป็นสมาคมท้องถิ่นของชาวบ้านแถบนั้น กิจกรรมหลักคือฝึกฝนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพื่อเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง และมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ฟันแทงไม่เข้า ต่อมาเมื่อจำนวนคนเพิ่มมาขึ้นจึงพัฒนาเป็น “อี้เหอเฉวียน” และ “อี้เหอถวน” ตามลำดับ โดยมีเป้าหมายที่จะกำจัดขับไล่ชาวต่างชาติให้หมดไป เนื่องจากขณะนั้นความขัดแย้งระหว่างชาวจีนกับชาวต่างชาติทวีความรุนแรงขึ้น ราชสำนักชิงซึ่งกุมอำนาจโดยพระนางซูสีไทเฮาจึงฉวยโอกาสนี้ใช้ประโยชน์จากกลุ่มนักมวยอี้เหอถวนเป็นเครื่องมือกำจัดชาวต่างชาติ พระนางประกาศสงครามกับมหาอำนาจ 11 ชาติ และออกคำสั่งให้ขุนนางท้องถิ่นส่งกองทัพเข้าร่วมกับกลุ่มนักมวยเพื่อขับไล่ชาวต่างชาติ ทว่า ภายหลัง

กองทัพพันธมิตรแปดชาติยกพลขึ้นบกและปราบปรามกลุ่มนักมวยอี้เหอถวน พระนางซูสีไทเฮาตระหนักว่าตนเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ จึงลี้ภัยจากกรุงปักกิ่งไปยังเมืองซีอาน และมอบหมายให้ขุนนางอาวุโสชื่อหลี่หงจางทำหน้าที่เจรจาสงบศึกกับชาติมหาอำนาจ นำมาซึ่งการลงนามในสนธิสัญญาซินโฉ่ว จีนต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาลให้แก่ชาติมหาอำนาจเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น และสูญเสียสิทธิอื่น ๆ ในการป้องกันตนเองด้านทหาร เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวบั่นทอนความชอบธรรมในการปกครองของราชวงศ์ชิงอย่างรุนแรง กระทั่งนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา

บทที่ 6 1911: การปฏิวัติที่ไม่สิ้นสุด

ผู้เขียนเริ่มต้นกล่าวถึงสถานการณ์บ้านเมืองช่วงปลายราชวงศ์ชิงก่อนการปฏิวัติเพื่อเป็นข้อมูลภูมิหลัง จากนั้นเน้นอภิปรายการปฏิวัติซินไฮ่ 1911 （辛亥革命）จากแง่มุม 2 ด้าน ได้แก่ การปฏิวัติซินไฮ่ในฐานะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และการปฏิวัติซินไฮ่ในฐานะอุดมการณ์ทางการเมือง หากพิจารณาจากมุมมองในฐานะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเห็นว่า การปฏิวัติซินไฮ่เป็นการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งขณะนั้นมีราชวงศ์ชิงเป็นผู้ปกครองสูงสุดในจักรวรรดิจีน และเป็นราชวงศ์สุดท้ายของจีน ไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ หากพิจารณาจากมุมมองในฐานะอุดมการณ์ทางการเมือง ซุนจงซานผู้นำการปฏิวัติยึดอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต้องการโค่นล้มราชวงศ์ชิง ขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยม สร้างระบอบสาธารณรัฐที่สามารถนำพาความยิ่งใหญ่มาสู่ประเทศจีน และทำให้ชาวจีนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แรกเริ่มซุนจงซานเสนออุดมการณ์ในรูปแบบคำขวัญว่า “โค่นล้มราชวงศ์ชิง ฟื้นฟูชาติจีน ก่อตั้งสาธารณรัฐ จัดสรรที่ดิน”（驱除鞑虏，恢复中华，创立民国，平均地权）ต่อมาปรับเป็นแนวคิดเชิงทฤษฎี “ลัทธิไตรราษฎร์” หรือ “ลัทธิไตรประชา”（三民主义）ประกอบด้วยชาตินิยม ประชาธิปไตย และประชาชีพ สุดท้าย ผู้เขียนชวนอภิปรายประเด็นที่ว่าการปฏิวัติซินไฮ่ในปี ค.ศ. 1911 ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งเป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรมองเหตุการณ์ครั้งนี้อย่างผิวเผินตามตัวอักษร แต่ควรนำอุดมการณ์และเป้าหมายของการปฏิวัติมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วนด้วย

บทที่ 7 ขบวนการสี่พฤษภา

ผู้เขียนเริ่มต้นอธิบายนิยามและความหมายของขบวนการสี่พฤษภา（五四运动）โดยให้ข้อสังเกตว่า หากพิจารณาในความหมายแบบแคบ ขบวนการสี่พฤษภาคือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 ซึ่งเป็นการประท้วงข้อเสนอของญี่ปุ่นในการประชุมสันติภาพปารีส เนื่องจากญี่ปุ่นต้องการรับช่วงเขตอิทธิพลในมณฑลซานตงต่อจากเยอรมนี รวมทั้งประท้วงข้อตกลง 21 ข้อ ที่หยวนซื่อข่ายเคยทำไว้ครั้งขอกู้เงินจากญี่ปุ่น หากพิจารณาในความหมายแบบกว้าง ขบวนการสี่พฤษภาไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมในช่วงเวลา ค.ศ. 1917-1921 ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรากฐานวัฒนธรรมของสังคมจีน จากนั้น ผู้เขียนกล่าวถึงประเด็นกำเนิดวารสารเยาวชนใหม่กับการปฏิวัติวรรณกรรมจีน ระบุว่าวารสารเยาวชนใหม่ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1915 โดยเฉินตู๋ซิ่ว เป็นสื่อหลักในการเผยแพร่ความรู้สมัยใหม่แบบตะวันตกโดยปัญญาชนจีน และภายหลังกลายเป็นกระบอกเสียงสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการเผยแพร่ลัทธิมาร์กซิสต์และการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ ในเนื้อหาส่วนสุดท้าย ผู้เขียนกล่าวถึงประเด็นขบวนการสี่

พฤษภากับการปรับตัวของฝ่ายอนุรักษนิยมว่า การที่ปัญญาชนหัวก้าวหน้าวิพากษ์วิจารณ์วัฒนธรรมจารีตของจีน ส่งผลให้ปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยมผลักดันให้วัฒนธรรมจารีตของจีนปรับตัวต่อบริบททางสังคมการเมืองที่เปลี่ยนไปเพื่อความอยู่รอด จนนำไปสู่การก่อตัวของแนวคิด “ขงจื่อสมัยใหม่”

บทที่ 8 ทศวรรษนานกิง

ผู้เขียนมุ่งศึกษาแนวคิด โครงสร้าง และความสำเร็จก้าวหน้าในด้านการปกครองช่วง ค.ศ. 1927-1937 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่รัฐบาลคณะชาตินำโดยพรรคก๊กมินตั๋งก้าวขึ้นสู่อำนาจการปกครอง รวบรวมจีนเป็นปึกแผ่น จนถึงสงครามต่อต้านญี่ปุ่นปะทุขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากช่วงเวลานี้เมืองหลวงของจีนอยู่ที่กรุงนานกิง ดังนั้นในทางประวัติศาสตร์จึงเรียกว่า “ทศวรรษนานกิง” พรรคก๊กมินตั๋งซึ่งเป็นพรรครัฐบาลคณะชาติยึดถือแนวทางการปฏิวัติสามขั้นในการปกครองประเทศ กล่าวคือ การปกครองโดยทหารเป็นขั้นแรกของการปฏิวัติ ในระยะแรกจำเป็นต้องใช้กำลังทหารสร้างความเป็นเอกภาพ จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นที่สองคือการปกครองโดยใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว หรือการปกครองโดยสั่งสอน เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากการใช้กำลังทหารไปสู่การปกครองโดยรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เพื่อเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ขั้นที่สามคือการปกครองโดยรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ในด้านโครงสร้างทางการเมือง รัฐบาลคณะชาติของสาธารณรัฐจีนแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายการจัดสอบ และฝ่ายตรวจสอบ อำนาจสามฝ่ายแรกเป็นการแบ่งแยกตามชาติตะวันตก ส่วนอำนาจสองฝ่ายหลังเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน ในด้านความสำเร็จก้าวหน้าทางการปกครองช่วงทศวรรษนานกิง ผลงานที่เด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากที่สุดของรัฐบาลคณะชาติคือการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติมหาอำนาจซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ชิง เรื่อยมาถึงรัฐบาลขุนศึกเป่ยหยาง จวบจนถึงสมัยรัฐบาลคณะชาติ ผลงานหลักคือการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต การกำหนดพิกัดภาษีศุลกากร การยกเลิกเขตให้เช่า และการลงนามในสนธิสัญญาใหม่ที่เป็นธรรม เมื่อญี่ปุ่นเริ่มบุกโจมตีภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนหรือแมนจูเรียในปี ค.ศ. 1931 และบุกยึดปักกิ่งในปี ค.ศ. 1937 จากนั้นเคลื่อนทัพลงใต้มายึดเมืองหลวงและก่อการสังหารหมู่ที่นานกิงในปลายปีเดียวกัน เป็นการเปิดฉากสงครามต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเต็มรูปแบบ ในช่วงเวลานี้ รัฐบาลคณะชาติซึ่งนำโดยพรรคก๊กมินตั๋งยึดนโยบายปราบคอมมิวนิสต์ก่อนแล้วค่อยต่อต้านญี่ปุ่นเป็นหลัก ถึงแม้ว่าภายหลังจะถูกหลายฝ่ายกดดันจนต้องหันมาร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพื่อผนึกกำลังต่อต้านการรุกรานจากญี่ปุ่น แต่พรรคก๊กมินตั๋งก็พยายามหาโอกาสบ่อนทำลายพรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ตลอด จนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองพรรคนี้แตกร้าวในเวลาต่อมา

บทที่ 9 เซี่ยงไฮ้กับความเป็นสมัยใหม่

ผู้เขียนอธิบายถึงที่มาและพัฒนาการของนครเซี่ยงไฮ้ โดยชี้ให้เห็นว่าเมืองแห่งนี้เติบโตขึ้นจากอิทธิพลของชาวต่างชาติและวัฒนธรรมตะวันตกในยุคสมัยใหม่ ควบคู่กับบทบาทสำคัญของชาวจีนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมต่อประวัติศาสตร์เมืองไม่น้อยไปกว่ากัน ภายหลังการทำสนธิสัญญานานกิง เซี่ยงไฮ้ได้ก้าวขึ้นเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของจีน อันเนื่องมาจากการเข้ามาของพ่อค้าตะวันตก อย่างไรก็ตาม สถานะของการเป็นเขตเช่าทำให้รัฐบาลจีนไม่สามารถใช้อำนาจทางกฎหมายได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้เซี่ยงไฮ้กลายเป็นจุดหมายของผู้คนจำนวนมากทั้งชาวจีนและชาวต่างชาติ อิทธิพลของตะวันตกยังมีส่วนสร้างรูปแบบวัฒนธรรมเมืองที่สะท้อนระบบทุนนิยม วิถีชีวิตสมัยใหม่ และกระแสบริโภคนิยม แม้ในสายตาของชาวจีนบางส่วน เซี่ยงไฮ้จะเป็น

สัญลักษณ์ของความเสื่อมถอยของชาติ แต่อีกด้านหนึ่ง เมืองนี้ก็ถือเป็นพื้นที่ที่ก่อรูปวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างจีนและตะวันตกได้อย่างโดดเด่น ทั้งนี้ เศรษฐกิจของเซี่ยงไฮ้ได้ซบเซาลงภายหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่นและสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่งผลให้ปัญญาชนจำนวนมากอพยพไปยังฮ่องกง ก่อนที่ภายหลังการดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศในยุคเติ้งเสี่ยวผิง เมืองเซี่ยงไฮ้จะได้รับการฟื้นฟูและกลับมามีความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง

บทที่ 10 พรรคคอมมิวนิสต์จีนกับการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน

ผู้เขียนสำรวจประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจากประเด็นต่อไปนี้ พรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้แนวทางโคมินเทิร์น ฐานที่มั่นเจียงซีโซเวียต: จากเมืองสู่ชนบท เหมาเจ๋อตงกับดาวแดงเหนือแผ่นดินจีนที่เหยียนอัน และสงครามกลางเมืองกับความพ่ายแพ้ของพรรคก๊กมินตั๋ง ผู้เขียนชี้ว่า การปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 และขบวนการสี่พฤษภาคมมีส่วนสำคัญในการทำให้แนวคิดคอมมิวนิสต์แพร่เข้าสู่สังคมจีน จนนำไปสู่การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต แม้ในระยะแรกพรรคจะมีขนาดเล็ก อยู่ภายใต้อิทธิพลของโซเวียต และทำงานร่วมกับพรรคก๊กมินตั๋ง แต่ต่อมากลับขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนเกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างสองพรรค อย่างไรก็ตาม สงครามต่อต้านญี่ปุ่นได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายยุติความขัดแย้งลงชั่วคราว โดยในช่วงเวลาดังกล่าว พรรคคอมมิวนิสต์จีนสามารถเสริมสร้างกำลังพลและสะสมอาวุธได้อย่างมีนัยสำคัญ ภายหลังสงคราม ความขัดแย้งได้ปะทุขึ้นอีกครั้งและขยายตัวไปสู่สงครามกลางเมือง ซึ่งท้ายที่สุดพรรคคอมมิวนิสต์จีนนำโดยเหมาเจ๋อตงเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง และนำไปสู่การก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ. 1949

บทสรุป

ผู้เขียนสรุปว่า ช่วงระยะเวลากว่าหนึ่งศตวรรษในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ที่มักถูกเรียกว่า "ศตวรรษแห่งความอัปยศ" สะท้อนถึงความเสื่อมถอยของจักรวรรดิจีนจากอดีตที่เคยรุ่งเรือง จีนต้องเผชิญกับแรงกดดันและอิทธิพลจากชาติมหาอำนาจ ทั้งความพ่ายแพ้ทางทหาร การทำสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม การสูญเสียอธิปไตยเหนือดินแดน และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกจดจำในฐานะความอัปยศทางประวัติศาสตร์ ในอีกมิติหนึ่ง ช่วงเวลาดังกล่าวยังอาจมองได้ว่าเป็นยุคแห่งการแสวงหาและทดลอง เมื่อจีนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงนำไปสู่กระบวนการปรับตัวผ่านการลองผิดลองถูก เพื่อฝ่าฟันข้อจำกัดและแสวงหาแนวทางสู่ความเป็นสมัยใหม่ในแบบของตนเอง

การตีความประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ผ่านมุมมองที่หลากหลาย

ประวัติศาสตร์มีหลากมุมมอง ขึ้นอยู่กับผู้เขียนจะเขียนจากมุมมองใด และผู้อ่านจะอ่านจากมุมมองใด ประเด็นประวัติศาสตร์ต่างมุมมองนี้เป็นเรื่องที่สามารถถกเถียงกันได้อย่างไม่มีวันรู้จบ ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องเปิดกว้างมุมมอง หลีกเลี่ยงการศึกษาแบบ "ตาบอดคลำช้าง" คือรู้อะไรด้านเดียวหรือนัยเดียวแล้วเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างนั้น หนังสือเรื่อง "ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่" โดยรองศาสตราจารย์ ดร. กรพนัช ตั้งเขื่อนขันธ์ พยายามนำเสนอเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงการตีความอันหลากหลาย ด้วยการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากแง่มุมต่าง ๆ และจากการค้นคว้าเอกสาร

ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ ช่วยทำให้ผู้อ่านมองเห็นประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ผ่านจากเลนส์คนใน (จีน) และเลนส์คนนอก (ต่างชาติ) อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

การแบ่งยุคสมัยจากหลากมุมมอง

ประเด็นการแบ่งยุคประวัติศาสตร์สะท้อนความแตกต่างทางมุมมองได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนชี้ว่าสามารถแบ่งแนวคิดเรื่องจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ซึ่งแม้จะอยู่ในกลุ่มเดียวกันแต่ก็อาจมีเหตุผลแตกต่างกันไป

กลุ่มแรกเห็นว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มจากสงครามฝิ่น เพราะเหตุการณ์สงครามฝิ่นเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของจีน อย่างไรก็ตาม นักวิชาการจีนใช้กรอบมาร์กซิสต์มาอธิบายการเปลี่ยนแปลงสังคมจีนจากสังคมศักดินาไปสู่กึ่งอาณานิคมกึ่งศักดินา ก่อนสภาพสังคมแบบนี้จะสิ้นสุดลงหลังการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ ขณะที่นักวิชาการตะวันตก เช่น จอห์น เค. แฟร์แบงค์ (John K. Failbank) ใช้แนวคิด “การปะทะ-การตอบสนอง” มาอธิบายว่าการเข้ามาของตะวันตกทำให้เกิดแรงปะทะกับสังคมจีนอย่างรุนแรง ส่งผลให้จีนต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบโต้ตะวันตก

กลุ่มที่สองเสนอว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มก่อนสงครามฝิ่น โดยชี้ว่าจีนมีการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศตั้งแต่ปลายราชวงศ์หมิงถึงต้นราชวงศ์ชิง นักวิชาการจีนเน้นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามาก่อนหน้าสงครามฝิ่น เช่น มีกลุ่มบาทหลวงเยซูอิตเข้ามาจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงแล้ว และจีนกับรัสเซียมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างกันตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามฝิ่น ส่วนนักวิชาการตะวันตกเสนอให้ใช้แนวคิดจีนเป็นศูนย์กลางมามองจากปัจจัยภายในจีน เช่น ปัญหาสัดส่วนประชากรต่อที่ดินทำกินที่เสียสมดุลซึ่งก่อตัวมาก่อนสงครามฝิ่นนั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ส่วนกลุ่มที่สามใช้เกณฑ์อื่น เช่น นักวิชาการไต้หวันยึดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นตัวแบ่งยุคสมัย โดยประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ควรเริ่มที่การก่อตั้งสาธารณรัฐจีนปี 1912 ขณะที่นักวิชาการญี่ปุ่นบางส่วนมองว่าการเปลี่ยนผ่านจากราชวงศ์ถังสู่ราชวงศ์ซ่ง หรือในสมัยราชวงศ์ซ่งเอง คือจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ เนื่องจากเกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมรอบด้านอย่างชัดเจน

การใช้คำเรียกเหตุการณ์จากหลากมุมมอง

การเลือกใช้คำเรียกเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่จากมุมมองหลากหลายเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ผู้เขียนหนังสือเรื่องนี้ให้ความสำคัญและอธิบายตีความเพิ่มเติมได้อย่างแยบคาย ยกตัวอย่างเช่น บทที่ 3 ไท่ผิงเทียนกั๋ว ผู้เขียนอธิบายว่าเหตุการณ์ครั้งนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้นำจีนและการเขียนประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ในยุคต่อมา หนังสือประวัติศาสตร์จีนที่เขียนเป็นภาษาไทยส่วนใหญ่เรียกเหตุการณ์นี้ว่าเป็น “กบฏ” ส่วนหนังสือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนก็เรียกเหตุการณ์นี้ว่า “Rebellion” (แปลว่า กบฏ) เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เมื่ออยู่ในบริบทของแนวคิดชาตินิยมจีน เหตุการณ์ไท่ผิงเทียนกั๋วกลับสร้างแรงบันดาลใจในการต่อต้านอำนาจรัฐให้ผู้นำการปฏิวัติชาวจีนในเวลาต่อมาอย่างซุนจงซานและเหมาเจ๋อตง โดยเฉพาะเหมาเจ๋อตงซึ่งมองว่าหงซิ่วเฉวียนผู้นำไท่ผิงเทียนกั๋วเป็นต้นแบบนักปฏิวัติที่มุ่งสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียมให้ประเทศจีน ดังนั้นแนวทางการเขียนบันทึกประวัติศาสตร์ช่วงนี้ฉบับทางการจีนจึงตีความการเคลื่อนไหวของไท่ผิงเทียนกั๋วว่าเป็น “การลุกฮือของชาวนา” (农民起义) หรือ “สงครามของชาวนา” (农民战争)

เหตุการณ์นักมวยอี้เหอถวนในบทที่ 5 ของหนังสือเรื่องนี้ก็คล้ายกับกรณีเหตุการณ์ไท่ผิงเทียนกั๋ว กล่าวคือ ในงานเขียนประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ส่วนใหญ่มักจะใช้คำว่า “กบฏ” หรือ “จลาจล” ทว่าในมุมมองของประวัติศาสตร์ฉบับทางการจีนกลับกำหนดนิยามของกลุ่มนักมวยอี้เหอถวนว่าเป็น “ขบวนการรักชาติต่อต้านจักรวรรดินิยม”（反帝爱国运动）ซึ่งสะท้อนการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองตามแนวคิดชาตินิยมของทางการจีนได้อย่างชัดเจน

การประเมินเหตุการณ์จากหลากมุมมอง

การประเมินเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จากหลากหลายมุมมองเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ ตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดในหนังสือเรื่องนี้คือการประเมินผลสำเร็จของการปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ. 1911 การประเมินว่าการปฏิวัติซินไฮ่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในแวดวงนักวิชาการประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ผู้เขียนกล่าวว่า ปัญญาชนจีนร่วมสมัยและนักประวัติศาสตร์จีนไม่ได้เห็นพ้องต้องกันทั้งหมด บางคนเห็นว่าการปฏิวัติซินไฮ่เป็นการปฏิวัติที่ชิงสุกก่อนห่าม ขณะนั้นประเทศจีนยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการปฏิวัติ การลุกฮือที่อู่ชางเป็นเหตุบังเอิญ ยังเตรียมการไม่พร้อมเสร็จ แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจึงจำต้องปล่อยเลยตามเลย กลุ่มปฏิวัติที่อื่นก็ต้องลุกฮือตามกันไปบ้าง บางคนเห็นว่าฝ่ายปฏิวัติยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ปฏิวัติและหลักการลัทธิไตรราษฎร์ ส่งผลให้ถึงแม้จะสามารถโค่นล้มราชวงศ์ชิงได้ แต่ก็ไม่สามารถปักธงทางความคิดเรื่องสาธารณรัฐได้ และยังเปิดโอกาสให้บรรดาขุนศึกเข้ามามีอำนาจทางการเมืองได้อีก อย่างไรก็ตาม บางคนมองว่าเป้าหมายสูงสุดของการปฏิวัติซินไฮ่คือการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง หากมองในแง่นี้ การปฏิวัติซินไฮ่ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว หากแต่ไม่สามารถสถาปนาระบอบการปกครองใหม่ที่มั่นคงแทนที่ระบอบเดิมได้

ด้วยเหตุนี้ หนังสือ “ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่” จึงเป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จีน เนื่องจากนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจีนผ่านมุมมองและการตีความที่แตกต่างและหลากหลาย ทั้งจากนักวิชาการชาวจีนและชาวต่างประเทศ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์สำคัญในบริบทที่กว้างขวางและลุ่มลึกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หนังสือเรื่องนี้ยังช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับการก่อรูปของจีนร่วมสมัย ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างมีวิจารณญาณ ไม่ยึดติดกับคำอธิบายเพียงด้านเดียว จึงนับเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาและผู้สนใจประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ในเชิงวิชาการ

References

CRI Online. **Xi Jinping's Speech on the CPC's 100th Anniversary**, Retrieved from https://thai.cri. cn/20210701/c217912b-70d2-8311-a396-b46f8a73e117.html. (in Thai)

Editorial Team. (2009). **Outline of Modern Chinese History** (2009 Revised Edition). Beijing: Higher Education Press. (in Chinese)

Fairbank, J. K. & Goldman, M. (2006). **China: a new history.** Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Fairbank, J. K. & Liu, K. C. (Eds.). (1995). **The Cambridge History of China (Volume 10, Late Ch'ing, 1800 - 1911, Part 1)**. New York: Cambridge University Press.

Fairbank, J. K. & Liu, K. C. (Eds.). (2006). **The Cambridge History of China (Volume 11, Late Ch'ing, 1800 - 1911, Part 2).** New York: Cambridge University Press.

Jian, B. Z. (2006). **Outline of Chinese History**. (Revised Edition, Part 2). Beijing: Peking University Press. (in Chinese)

Kruarattikan, S. (2012). **Modern Chinese History.** Bangkok: Chuan'an Publishing. (in Thai)

Li, K., et al. (2001). **Modern Chinese History**. (4th edition). Beijing: Zhonghua Book Company. (in Chinese)

Nartsupha, C. (2018). **Chinese History 1900-1949.** Bangkok: Sangsan Publishing. (in Thai)

Spence, J. D. (1990). **The Search for Modern China.** New York: W.W. Norton.

Theeravit, K. (1974). **The Evolution of Chinese Governance.** Bangkok: Thai Watana Panich Press. (in Thai)

Tungkeunkunt, K. (2022). **Modern Chinese History.** Bangkok: Sermvit Publishing. (in Thai)

Zhang, Ch. X. (2004). **Outline of Ancient Chinese History**. (Revised Edition, Part 2). Beijing: Peking Universiry Press. (in Chinese)